

Давыдова Л. В. Культура современного украинского книгоиздания: специфика работы редактора и корректора региональных издательств.

В статье рассматриваются проблемные вопросы работы редактора и корректора, которые работают в региональных издательствах, их влияние на процесс редакционно-издательской подготовки авторского оригинала, соблюдение издательских стандартов, формирование культуры издания, конечное качество книги, повышение уровня культуры потребителя.

Ключевые слова: культура издания, редактор, корректор, издательство.

Davydova L. The culture of modern Ukrainian book publishing: specific character of work of the editor and corrector of the regional publishing houses.

This articles deals with the problematic questions concerning work of the editor and corrector, engaged in the regional publishing houses, their influence on the process of editorial — publishing training of the author's original, keeping up the standards, developing publishing culture, the final quality of the book, rising the level of culture of a consumer.

Keywords: publishing culture, editor, corrector, publishing house.

УДК 372.882

Д'ячук С. В.,

старший викладач кафедри видавничої справи та редагування

Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету України «КПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ СТУДЕНТАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ВИДАВНИЧА СПРАВА ТА РЕДАГУВАННЯ»

У статті йдеться про вивчення психології творчості в рамках курсів історії української та зарубіжної літератури. Знання з психології творчості є важливим складником професійної підготовки майбутніх фахівців — журналістів, редакторів, видавців.

Ключові слова: психологія творчості, творчий задум, персоніфікація образів, творча уява, інтуїція, натхнення.

Постановка проблеми. Традиційно викладання літератури (як української, так і зарубіжної) у вищій школі розглядають як істотний чинник художньо-естетичного виховання студентів соціогуманітарних напрямів підготовки,

а мету вивчення дисципліни вбачають у формуванні уявлень про художньо-естетичні особливості певного історико-літературного періоду, в ознайомленні студентів з методичними прийомами літературознавчого та літературно-критичного аналізу твору, а також в оволодінні методологічними моделями філологічного дослідження. Головна увага здебільшого приділяється вивченню основних етапів розвитку літератури, характеристиці провідних течій, шкіл і напрямів, загальному огляду творчості окремих авторів та аналізу конкретних творів.

На нашу думку, існують значні відмінності в методиці викладання літератури (як вітчизняної, так і світової) студентам-редакторам у порівнянні, скажімо, зі студентами-філологами, журналістами тощо. Так, традиційне викладання історії української та світової літератур у вищій школі, як правило, не передбачає детального ознайомлення студентів із специфікою творчої роботи письменника. Однак для студентів-редакторів украї важливо отримати хоча б початкові знання із психології творчості. Адже майбутні редактори в професійній діяльності матимуть справу з текстами конкретних авторів, та подекуди і з самими авторами, бо ж будь-який текст (художній, науковий, публіцистичний) є наслідком складної інтелектуальної та психологічної діяльності автора. І глибоке розуміння авторського задуму, усвідомлення мети твору неможливе без докладного знання основ психології творчості. Отже, метою цієї статті є виявлення специфіки викладання літератури (як української, так і зарубіжної) майбутнім фахівцям з видавничої справи та редагування.

Результати. Психологія творчості — відносно самостійна міждисциплінарна галузь наукових досліджень, що виникла наприкінці XIX — на початку XX ст. на межі філософії, психології, мистецтвознавства і соціології. Серед зарубіжних і вітчизняних дослідників, котрі працювали й працюють у цій сфері, слід згадати таких науковців, як О. Потебня, І. Франко, З. Фрейд, Л. Віготський, М. Рубакін, М. Арнаудов, Б. Грифцов, В. Карпенко, В. Роменець, Н. Зборовська та ін.

Оскільки психологія творчості є предметом дослідження насамперед таких наук, як психологія та філософія, то й загальні теоретичні відомості з цього питання студенти мають отримувати передусім від викладачів відповідних дисциплін. Однак більш глибоке й детальне ознайомлення з особливостями творчого процесу, з'ясування різнобічних аспектів психології творчості можливе під час вивчення курсів з історії літератури — як української, так і зарубіжної. На жаль, часто в процесі подання навчального матеріалу викладачі літературних дисциплін не акцентують увагу на психологічних моментах, пов'язаних з процесом творчості. Під час ознайомлення з біографіями

видатних письменників, з текстами класичних творів на конкретних прикладах потрібно досліджувати джерела творчості та природу творчих здібностей, виникнення творчого задуму, розглянути такі питання, як муки творчості, нахнення тощо. Студенти мають усвідомити, що творчий процес — складне поняття, якому важко дати однозначне й вичерпне визначення, і тим більше неможливо вивести універсальну «формулу», схему, якої повинен дотримуватися автор під час роботи над твором. Однак можна виокремити певні етапи творчого процесу, які тою чи іншою мірою присутні в роботі більшості письменників.

Важливе місце у творчій роботі письменника посідають *споглядання* і *спостереження* — це основний матеріал творчості. Є різні способи спостережень: як безпосередні, часто неусвідомлені, так і свідомі та цілеспрямовані (наприклад, вивчення матеріалів, документів). Так, Е Золя під час роботи над романом «Жерміналь», у якому хотів описати життя вуглекопів та їхню боротьбу за свої права, виїздив у вугледобувні регіони, спускався у шахту, відвідував збори робітників, вивчав документи про робітничий рух. Цінним джерелом спостережень є подорожі, враження від так званої другої професії автора, участь письменника у всіх процесах життя.

Студенти мають усвідомити, що характер спостережень конкретного письменника залежить не лише від творчого задуму, а й від темпераменту, соціально-політичних поглядів митця. Кожний автор є представником певного соціального прошарку, отже, має власний світогляд, індивідуальні психологічні особливості, тому не все в навколишній дійсності його однаково вражає і привертає увагу. Один митець завважає та акцентує світлі, радісні сторони життя, іншого вражають драматичні моменти. Наприклад, і О. Вишня, і Г. Косинка починали свій творчий шлях приблизно в той самий час (20-ті роки ХХ ст.) і писали на схожу тематику (життя українського пореволюційного села). Але один із цих авторів помічав і, відповідно, висвітлював у творах комічні чи потворні життєві явища, інший, навпаки, звертав увагу на трагізм селянського життя.

Важливий етап творчого процесу — виникнення *творчого задуму*. Задум можна розглядати як початкову загальну схему майбутнього твору, перший щабель творчого акту. Залежно від творчої індивідуальності письменника, задум проявляється по-різному: він може визрівати й виношуватися поступово, набуваючи все більш чітких і визначених форм. Скажімо, Й. В. Гете задумав «Фауста» ще в 1772 р., перший великий фрагмент трагедії було надруковано в 1790 р., концепція всього твору склалася лише в 1797–1798 рр., а завершив свою трагедію видатний німецький письменник лише незадовго до смерті (у 1831 р.).

Задум твору може вирости з окремого образу, сцени, виникнути під впливом ідеї, а в ліриці — навіть зі слова, інтонації, ритму. Так, В. Маяковський у статті «Як робити вірші» розповів, що робота над поезією «Сергію Єсеніну» почалася із оформлення певного ритму, «гулу». А задум відомого роману У. Еко «Ім'я рози», як свідчив сам автор у «Нотатках на полях „Імені рози”», виник від дивного бажання, що раптом з'явилося в письменника: вбити ченця!

У художній творчості поряд з «муками слова» існують також муки задуму, пов'язані з пошуками теми, яка є важливою складовою частиною задуму. Наприклад, М. Гоголю, при всьому його таланті, теми «Ревізора» та «Мертвих душ» підказав О. Пушкін.

Для реалізації творчого задуму потрібен поштовх, який би активізував творчу уяву письменника. Студенти-редактори мають усвідомлювати відмінність між звичайною уявою та уявою творчою. Перша відтворює життєві явища з різними випадковостями (не завжди суттєвими і важливими), вона притаманна всім людям; а от друга проводить певний відбір вражень, деталей і зберігає тільки необхідне, характерне; її наявність у людини вже свідчить про певні творчі здібності. На відміну від звичайної, творча уява відтворює не лише те, що було, а й те, що може бути в новому поєднанні. Творча уява — це риса, яка дає письменнику можливість вийти за межі власного досвіду і продовжити у мрії розвиток реального життя або ж протиставити свій домисел дійсності.

Механізм дії творчої уяви тісно пов'язаний з асоціативністю мислення. Творча уява ґрунтується на пам'яті, яка не є чимось хаотичним: у ній діє закон асоціацій, за яким увесь хаос наших спогадів розподіляється за подібністю чи близькістю в часі та просторі, узагальнюється і «сплітається» в один безперервний ланцюг. Цей ланцюг асоціацій — провідна нитка творчої уяви, матеріал та засіб творення художнього образу. «Багатство асоціацій свідчить про багатство внутрішнього світу письменника», — зауважував К. Паустовський [4: 140]. Розвинена здатність до асоціативного мислення — необхідна умова творчості. У багатьох митців розвинене асоціативне мислення — це вроджена риса, яка проявляється дуже рано. Так, у «Зачарованій Десні» О. Довженко розповідав, що особисто в нього асоціативне образне мислення проявилось ще в ранньому дитинстві.

У творчому процесі настає момент, коли в уяві письменника відбувається *персоніфікація* образів: митець починає «бачити» синтезований у його уяві образ чітко, в усіх подробицях. Таке «бачення» вигаданих образів необхідне письменнику для того, щоб вони вийшли максимально переконливими і життєвими. Так, Ю. Яновський, працюючи над романом «Вершники», довго не міг

довершити опис зовнішнього вигляду одного з персонажів — Шведа, поки не «побачив» свого героя, немов живого.

Однак часто письменнику недостатньо просто уявити персонажа. Автор, створюючи образи, ставить героїв у різні ситуації, розвиває їхні характери згідно з життєвими закономірностями і значною мірою починає сам перевтілюватися в дійових осіб. Під *письменницьким перевтіленням* розуміють тимчасове максимальне психо-фізичне пристосування особи митця до життя, характеру створюваного ним героя з метою глибокого проникнення в його внутрішній світ. Таке перевтілення, що чимось нагадує акторське, допомагає письменнику знайти точні слова, потрібний емоційний ритм розповіді, щоб передати настрій, жести, думки персонажа, тобто зробити так, щоб створюваний образ пластично постав перед читачем. Тому деякі автори під час роботи над твором розмовляють самі з собою, намагаючись відтворити інтонації дійових осіб, жестикулюють тощо. Зокрема, Г. Флобер у процесі роботи над романом «Пані Боварі», щоб переконливо описати муки своєї героїні, настільки реалістично уявив собі всі симптоми отруєння миш'яком, що сам почав відчувати їх на фізіологічному рівні!

Саме в моменти перевтілення особливо активно починають діяти так звані стихійні сили творчості, які називають інтуїцією. *Інтуїція* не є творчим актом чи особливим способом пізнання дійсності, це лише один з етапів звичайного пізнавального процесу. Інтуїція — такий тип мислення, коли нами чітко усвідомлюється тільки результат мислительного процесу, а окремі його ланки лишаються ніби поза свідомістю. Тому інтуїцію часто трактують як божественне одкровення, цілком несвідомий процес, несумісний з логікою та життєвою практикою. Розвинену інтуїцію слід вважати виявом вродженого таланту; зрозуміло, що вона може проявлятися в різноманітних галузях науки і мистецтва. Деякі дослідники вважають, що існує особливий інтуїтивний розум, притаманний митцям. Письменницька інтуїція використовує не лише візуальні образи, а й символи, весь досвід, нагромаджений за історію розвитку мистецтва. «Інтуїція допомагає авторам історичних творів відтворювати не тільки справжню картину життя минулих епох, але самий їх неповторний колорит, відчуття людей, їхню психіку, яка, у порівнянні з нашою, була, звісно, іншою», — писав К. Паустовський [4: 127]. Деякі літератори саме завдяки добре розвиненій інтуїції вирішують проблему творчого задуму, знаходять потрібні слова, вдачі сюжетні ходи. Однак за такими інтуїтивними «осяннями» приховується, як правило, напружена письменницька праця.

Уявлення про творчий процес невіддільне від поняття натхнення. Існує безліч визначень цього незвичайного стану і багато спроб пояснити його природу. Так, ще Платон створив теорію «одержимості», яка варіювалася

протягом багатьох століть: згідно з нею, натхнення є результатом певного душевного розладу митця. Були також спроби пояснити натхнення втручанням якихось вищих сил, «божественного» чи «диявольського» начала. Більшість письменників визначають натхнення як особливий душевний стан, у якому з'являються сили і бажання писати, а робота над твором просувається легко й невимушено. Великою помилкою деяких творчих особистостей є тривале очікування такого стану, що ніби він має з'явитися сам по собі. Насправді є певна складність у входженні письменника в процес роботи, а отже, й у стан натхнення, це потребує іноді значних вольових зусиль. Однак, зі свідчень багатьох відомих літераторів, натхнення приходить лише до тих, хто наполегливо працює: самого лише таланту часто буває недостатньо. Польський літератор Я. Парандовський зазначав: «Дисципліна завжди була для письменника благословінням. Скільки сил зберігається, якщо в певні години сідаєш за робочий стіл!» [3: 130]. Зосереджена праця здатна розвинути природні здібності, викликати приплив творчої енергії. Наприклад, французька письменниця Жорж Санд щовечора сідала за письмовий стіл і працювала до певної години, тоді як її коханий, відомий поет Альфред де Мюссе, часом не міг написати жодного рядка, бо перебував в очікуванні натхнення, яке все ніяк не з'являлося.

Висновки. Отже, у процесі викладання літератури студентам спеціальності «Видавнича справа та редагування» необхідно враховувати професійні потреби цільової аудиторії. Зокрема, надавати знання з психології творчості, яка є важливим складником редакторської професії. На нашу думку, саме від викладача літератури майбутні редактори мають отримати відомості про психологію письменницької роботи і зразки організації співпраці редактора з автором. Розглянуті вище основні етапи творчого процесу можна дослідити більш детально на прикладі життя і творчості вітчизняних та зарубіжних письменників у рамках курсів з історії української та світової літератури. Це не лише розширить уявлення студентів про літературний процес, а й допоможе їм у майбутньому оптимально будувати стосунки «автор — редактор».

Література:

1. *Арнаутов М.* Психология литературного творчества / М. Арнаутов ; пер. с болг. Д. Николаева. — Москва : Прогресс, 1970. — 654 с.
2. *Грифцов Б.* Психология писателя / Б. Грифцов. — Москва : Художественная литература, 1988. — 462 с.
3. *Парандовський Я.* Алхімія слова / Я. Парандовський ; пер. з пол. Ю. Попсуєнко. — Київ : Дніпро, 1991. — 374 с.
4. *Паустовский К.* Золотая роза / К. Паустовский. — Москва : Советский писатель, 1983. — 368 с.

5. *Роменець В. А.* Психологія творчості / В. А. Роменець : навч. посібн. для студ. вищих навч. Закладів ; 2-е вид. — Київ : Либідь, 2001. — 288 с.

6. *Франко І.* Із секретів поетичної творчості / І. Франко. — Київ : Радянський письменник, 1969. — 190 с.

Д'ячук С. В. Особенности преподавания украинской и зарубежной литературы студентам специальности «Издательское дело и редактирование».

В статье идет речь об изучении психологии творчества в рамках курсов истории украинской и зарубежной литературы. Знания по психологии творчества являются важной составляющей профессиональной подготовки будущих специалистов — журналистов, редакторов, издателей.

Ключевые слова: психология творчества, творческий замысел, персонификация образов, интуиция, вдохновение.

Dyachuk S.

The article is devoted the study of the creation's psychology in the courses of the history of Ukrainian and foreign literature. The knowledge of the creation's psychology is an important component of the professional training of future specialists — journalists, editors, publishers.

Keywords: the creation's psychology, the creative plan, the personification of the characters, the creative fancy, intuition, inspiration.

УДК 655.3.066.11:087.5

Зайко Л. Я.,

*асистент кафедри видавничої справи, редагування та основ журналістики
Житомирського державного університету ім. Івана Франка*

ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ГАЛУЗЕВИХ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЯКОСТІ ДРУКОВАНИХ КНИЖКОВИХ ВИДАНЬ ДЛЯ ДІТЕЙ

Здійснено аналіз якості підготовки видавничого оригіналу та поліграфічного виконання друкованих книжкових видань для дітей та їх відповідності положенням чинних галузевих нормативних документів.

Обґрунтовано важливість ретельної підготовки видавничого оригіналу друкованих книжкових видань для дітей як запоруки підвищення якості та, конкурен-